

SREDNJOVJEKOVNA NASELJA NA PODRUČJU DANAŠNJIH VLADISLAVACA KOD OSIJEKA

mr. sc. Branislav Miličić

Muzej Slavonije
Trg sv. Trojstva 6
HR-31000 Osijek
branislav.milicic@mso.hr

doc. dr. sc. Denis Njari

Sveučilište J. J. Strossmayera
Filozofski fakultet
L. Jägera 9
HR-31000 Osijek
dnjari@ffos.hr

Pregledni članak

UDK: 904(497.543 Vladislavci)
723(497.543 Vladislavci)“653“

U radu se rekonstruira razmještaj srednjovjekovnih naselja Mosson (Mošun), Pomoehya (Pomoćin) i Korpas (Korpaš) na području današnjega naselja Vladislavci te u ranom osmanskome razdoblju. Toponomastičkom i onomastičkom analizom utvrđeno je da je riječ o mađarskim toponimima, a za ta se naselja donose i podatci o njihovoj konfesionalnoj strukturi te gospodarskoj snazi u 16. stoljeću, zatim njihova ubikacija i geografski opis područja na kojemu su se prostirala. Naposljetku, upućuje se i na veliku ostavu srednjovjekovnoga novca pronađenu u Vladislavcima koja potječe s kraja 16. stoljeća. Zakopana je vjerojatno u okolnostima Dugoga turskog rata te se očekuje njezina sustavna numizmatička analiza.

Ključne riječi: srednji vijek, toponimija, Vladislavci, numizmatika, istočna Slavonija

RIJEČ JE O NASELJIMA OPĆINE VLADISLAVCI...

Naselje Vladislavci (mađ. *Lacháza* ili stariji oblik *Laczháza*) u istočnoj je Slavoniji, oko 15 kilometara jugozapadno od Osijeka, 20 kilometara sjeveroistočno od Đakova, 25 kilometara sjeverozapadno od Vinkovaca i 25 kilometara jugozapadno od Valpova. Zemljopisno pripadaju pridravskoj nizini Osijeka, a smješteni su na 45°27'30" sjeverne zemljopisne širine i 18°34'30" istočne zemljopisne dužine. Dva kilometra južno od Vladislavaca teče rijeka Vuka, zapadno je naselje Dopsin, jugoistočno Hrastin, istočno Ernestinovo, a sjeverno Čepin.

Više je mađarskih autora suvremene Vladislavce pogrešno identificiralo kao predturska naselja. Pogrešno ih identificira i Zoltán Dávid te svrstava uz Korod, Hrastin i Laslovo, koji to uistinu i jesu, a izostavlja Retfalu.¹ Slično tome, Vladislavce u drevne jezične otoke netočno ubrajaju i Aranka Kocsis i Károly Kocsis,² a s Laslovom su znali biti pomiješani i znatno prije. U mađarskim se novinama, primjerice, 1928. pisalo o specifičnostima slavonskomađarskoga dijalekta.³ No, premda je moderno naselje Vladislavci osnovano tek 1836. godine,⁴ na njegovu području u kasnom su srednjem vijeku bila naselja Mosson, Pomochnya i Korpas.

U popisu srijemskoga sandžaka iz 1566/67. godine navodi se i naselje *Viladisavci*, koje je popisano poslije Bogdanovaca, a prije Račinaca.⁵ Očito, dakle, ni približno nije riječ o području na kojemu su današnji Vladislavci. I Nenad Lemajić u članku „Agrarni odnosi i razvoj poljoprivrede u Sremu polovinom XVI. veka“ u okviru Vukovske nahije za porezne prihode 1566/67. godine navodi i naselje koje imenuje kao *Vladislavci* te za njega kaže da je te godine ondje prikupljeno 2100 pšenice, 520 ječma i raži, 40 zobi, 385 prosa, 450 od ovaca, 120 od svinja, 250 od košnica te 65 od lana i konoplje.⁶ Međutim, u tom je članku očito da je to analiza popisa srijemskoga sandžaka te pogrešno povezivanje suvremenih Vladislavaca s nekim naseljem vukovarskoga kraja koje je postojalo u 16. stoljeću.

Govorimo li o srednjovjekovnim popisima, točnije o onome iz 1469., treba naglasiti da to nije bio popis stanovništva, nego kmetskih posjeda, odnosno selišta. Vlastelinu Gašparu Korodskom (mađ. Kórógyi Gáspár) nije bilo bitno koliko članova ima pojedina obitelj. Iako su svi bili njegovi podložnici, visina feudalne rente nije ovisila o broju članova obitelji, „u gospodarskom smislu, za vlastelina je čitava obitelj s posjedom predstavljala jedinicu.“ Ipak,

- Zoltán Dávid, Magyarok – határainkmentén, *Mozgóvilág*, 8. évfolyam, 7. szám, Budapest, 1982., str. 39.
- Ethnographia*, 111. évfolyam, Budapest, 2000., str. 276.
- Magyarság*, 11.3.1928., 9. évfolyam, 59. szám, str. 9.
- Više o osnutku modernih Vladislavaca u: D. Njari, *Vladislavci*, Osijek, 2012.; D. Njari, Vladislavci sredinom 19. stoljeća, *Povijesni zbornik*, 4/5, 2012., str. 77-97.; D. Njari, Filijala Vladislavci između dviju župa i dviju biskupija u 19. stoljeću, *Diacovensia*, 21/3, 2013., str. 495-506.
- Bruce McGowan, *Sirem Sancagimufassaltahrirdefteri*, Ankara, 1983., str. 150.
- Nenad Lemajić, Agrarni odnosi i razvoj poljoprivrede u Sremu polovinom XVI. veka, *Istraživanja*, 15, Novi Sad, 2004., str. 91.

„feudalni zemljišni posjed postiže svoju punu vrijednost samo onda kad je naseljen zavisnim seljacima. Iz toga proizlazi stalno prisutna težnja feudalne gospode da na svoje posjede nasele što više podložnika, da ih ukrase mnoštvom kmetova.“⁷ Nakon 10-15 godina neobrađivanja, seljački bi posjed gubio sve karakteristike kultiviranoga tla. Najznačajnije demografske promjene u 16. stoljeću dogodile su se između 1526. i 1537., odnosno u razdoblju kada je bilo najviše sukoba između osmanske i habsburške vojske na području južno od Osijeka.

ZEMLJOPISNE ODREDNICE

Područje na kojemu su današnji Vladislavci u srednjem vijeku i osmanskom razdoblju bilo je izrazito bogato vodama te se ondje, uz rijeku Vuku, prostirala i velika močvara Palača, svojevrtni pandan Kopačkom ritu s druge strane rijeke Drave. Bilo je to, dakle, područje koje je osim zemljoradnje omogućavalo i bavljenje ribarstvom, a vjerojatno i lovom. Usto je bilo i teško prohodno te se još od kasne antike na nekim mjestima moglo organizirati zasjede ili se pak skrivati od neprijatelja.⁸ Vjerojatno ponajviše zahvaljujući upravo takvim zemljopisnim karakteristikama, na tom se području u najvećoj mjeri uspjelo održati mađarsko stanovništvo u odnosu na slavensko koje je tijekom srednjega i posebice ranoga novog vijeka naselilo praktički sve ostale dijelove Slavonije. O očuvanju mađarskoga stanovništva na tom području svjedoče i mađarski antroponimi zabilježeni u urbaru 1469. (pa i kasniji osmanski defteri, kao što je, primjerice, Popis Sandžaka Požega iz 1579. godine),⁹ ali i karakteristični ojkonimi, netipični za ostatak srednjovjekovne Slavonije.

MOSSON

Na području današnjih Vladislavaca bila su najmanje dva srednjovjekovna naselja: *Mosson* i *Pomochnya*.¹⁰ Selo *Mosson* spominje se već potkraj 13. stoljeća (1292. - 1297.), kada pripada obližnjem Dopsinu,¹¹ a godine 1469. dio je Korodanskoga vlastelinstva.¹² Dopsin se u srednjovjekovnim ispravama spominje već 1263. u latinskoj formulaciji „cumcruciferis de Dubza/Dobza“¹³ odnosno *Križnici iz Dopsina*. Dopsin je, dakle, bio posjed vitezova

7 Josip Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII. stoljeća*, JAZU, Zagreb, 1980., str. 58.

8 Takav je slučaj, primjerice, bio 488. godine kada su Ostrogote (koje je predvodio Teodorik) u povlačenju prema Italiji upravo na području močvare Palača negdje između Murse i Cibala u zasjedi dočekali Gepidi. Zasjeda je bila do te mjere neuspjela da je u njoj smrtno stradao i gepidski kralj Trapstila.

Stanko Andrić, Južna Panonija u doba velike seobe naroda, *Scrinia Slavonica*, 2, Hrvatski institut za povijest, Slavonki Brod, 2002. Hrvoje Gračanin, Goti i južna Panonija, *Scrinia Slavonica*, 6, Hrvatski institut za povijest, Slavonki Brod, 2006.

Više sukoba austrijske i osmanlijske vojske bilo je na istom području i u 16. stoljeću, pa tako 1528. godine područjem oko Laslova i Koroda Osmanlije nisu ovladale, a ondje su se odvijale i vojne operacije u okviru tzv. Kacijanerova pohoda 1537. Ive Mažuran, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, Golden Marketing, Zagreb, 1998.

9 Fazileta Hafizović, *Popis Sandžaka Požega 1579.*, Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2001.

10 Pál Engel, *Magyarország a középkorvégén*, CD-ROM, Budimpešta, 2001.

11 Pál Engel, *Valkovármege*, rukopis, Mosson, str. 141.

12 Dezső Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiakkorában*, 2., Budapest 1894., str. 336.

13 Pál Engel, *Valkovármege*, rukopis, Dopsza (Dobsza), str. 51.

ivanovaca, koji su osiguravali put križarima u Svetu Zemlju, a vjerojatno su zgrade imali s obje strane rijeke Vuke i okolne močvare. S desne strane Vuke u Koprivni sačuvana je romanička ivanovačka kapelica koja je bila dio većega kompleksa.¹⁴ Jedan od putova križara vodio je od Pečuha preko Drave te rijeke Vuke i močvare Palače dalje na jug. Posjed u Dopsinu vjerojatno je služio kao kuća („samostan“) za opskrbu križara te kao prijelaz preko vode, najvjerojatnije splavima. Uz navedenu funkciju, zadatak im je bio i boriti se protiv nekatoličkih heretika, odnosno u 13. stoljeću Katoličkoj crkvi na tom području „najopasnijih“ bogumila i bosanskih krstjana.¹⁵ Tome je posjedu ili, uvjetno rečeno, dopsinskom ili ivanovačkom vlastelinstvu, u 13. stoljeću zasigurno pripadalo i neposredno okolno područje, dakle i Mosson i Pomochoya, odnosno današnji Vladislavci. No, već sredinom 14. stoljeća vlasnici vlastelinstva postaju baruni Korođski (mađ. Kórógyi).

Prilikom prvoga spomena Mossona u pisanim izvorima, u ispravi koja je nastala zasigurno nakon 29. siječnja 1296., kao jedan od svjedoka navodi se Alexander, sin Alexandera iz Mossona (mađ. Sándor Mosonifia Sándor). Ispravu je izdao konvent benediktinskog samostana u Pécsváradu, gradu u mađarskoj županiji Baranji, dvadesetak kilometara sjeverozapadno od Pečuha. U ispravi su se sporila braća Matej, Petar i Bolosey (mađ. Máté, Péter i Bolosey), sinovi Boloseya, s Jakovom, sinom Ambruša od Zenthgala (mađ. Zenthgali Ambrusfia Jakab), oko sela Füzes (danas u sastavu grada Pečuha, u njegovu južnom dijelu). Spor je izbio oko toga što je Jakov sa svojim slugom Budurom, i drugima neimenovanima, oteo posjed Füzes Boloseyevim sinovima. Nadalje, Petra i Boloseya je zarobio i držao ih u zatočeništvu u svom selu Zenthgal (riječ je o današnjem selu Királyegyháza oko 25 kilometara zapadno od Pečuha). Boloseyevi sinovi smatrali su se, zato što su njihovo selo i zemlja Füzes držani protuzakonito, oštećenima za 70 maraka srebra,¹⁶ odnosno oko 17 kilograma srebra. Jedan od tada popisanih svjedoka bio je i Alexander de Moson (mađ. Sándor de Moson).¹⁷

U popisu 1469. u Mošonu je popisano (latinskim jezikom) sedam kućedomačina: Petrus Parragh, Johannes Toth, Stephanus Warga, Blasius Warga, Petrus Kazzas te udovica nekoga Nicolausa i slobodnjak Dyonisius.¹⁸ Mošon je bio jugozapadno od današnjih Vladislavaca.¹⁹ U osmanskome razdoblju selo *Mosson* (u defteru iz 1550. bilo je zapisano u obliku *Mošon*, a 1579. u obliku *Mošun*) imalo je 14 popisanih kuća, a prema obliku zapisanih prezimena

i osobnih imena, čini se da su svi bili Mađari. Popisani su sljedeći kućedomačini u hrvatskoj transkripciji: Perak Bertin, Peto Ištvanov, Benko Petor, Pehar Pavlov, Barna Petorev, Barna Mihalov, Tot Mihalov, Baleš Ferencov, Bališ Đerđov, Doboš Balažev, Bo Janošev, Tot, sin Benedikov, Tot, sin Ambrošev, Kasaš Đerđov.²⁰ Tada su u Mošunu prikupljeni i porezi, i to desetine i resmovi, zatim porez na pšenicu i napolicu, porez na drva i vrt, desetina od košnica, sijena, lana, konoplje, bijelog i crvenog luka, kupusa, repe, leće s grahom, slanutka i boba, voća, zatim resum na svinje s pristojbom na prodaju i božićno klanje te baduhava s poljarinom i mladarinom te porezom na vinsku burad.²¹ Svi ti porezi svjedoče o intenzivnom životu i poljoprivredi na tom području početkom osmanske vladavine i pružaju dragocjen materijal za potencijalnu rekonstrukciju povijesti svakodnevice u navedenom razdoblju. Potkraj 17. stoljeća, u vrijeme austrijskih popisa nakon protjerivanja Osmanlija iz Slavonije, 1697. i 1702. godine otkonim *Mosson/Moschon* ostaje zabilježen, što implicira da je selo postojalo i bilo napučeno i tijekom 17. stoljeća. No, u navedenim popisima potkraj 17. i početkom 18. stoljeća radi se o napuštenom, nenaseljenom selu, koje je opisano kao susjedno Dopsinu i Koprivni. Na katastarskim zemljovidima Dopsina iz 1869. zapadno od toga naselja zabilježen je toponim *Moršony*,²² a na zemljovidima 3. vojne izmjere Austro-Ugarske (1869. - 1887.) zapadno od Dopsina zabilježen je toponim *Moršun*.²³ U suvremenim katastarskim kartama toga toponima više nema i na njegovu je mjestu toponim *Korpaš*.²⁴

Mještani Mošuna, prema podacima iz 1579. godine, ukupno su godišnje plaćali 560 akči (srebrnjaka od oko grama srebra) za vratnicu, od čega pola na Jurjevo (23. travnja), a pola na Mitrovdan (8. studenoga). Svaka kuća plaćala je po 20 akči na Jurjevdan i 20 akči na Mitrovdan, dakle godišnje 40 akči za trošak vratnice. Nadalje, cijelo je selo godišnje plaćalo i 4200 akči desetine i resmova. Usto, na sve usjeve „... i žitarice, od sijena, i uopće od svega što uspijeva na zemlji, prema časnom se šerijatu i uzvišenom zakonu uzima desetina“.²⁵ Na primjeru tadašnjega Mošuna davanja su bila u sljedećim iznosima: 150 kejla pšenice (oko 360 kg) – protuvrijednost od 1800 akči, napolica 60 kejla (oko 144 kg), porez na drva i vrt – 98 akči, desetina od košnica – 269 akči, desetina od sijena - 70 akči, desetina od lana, konoplje, bijelog i crvenog luka, kupusa i repe – 211 akči, desetina od leće s grahom, desetina od slanutka i boba - 90 akči, desetina od voća s porezom na tapiju – 49 akči, porez na svinje s pristojbom na prodaju i božićno klanje u iznosu od 321 akče, baduhava (globe za manja kaznena djela i prijestupe) s poljarinom i mladarinom te porezom

14 Iva Papić, Romanička crkva Rođenja Presvete Bogorodice u Koprivni, *Starohrvatska prosvjeta*, III. serija – svezak 38/2011., str. 232-233.

15 Tomo Šalić, Srednjovjekovni posjedi istočno od Đakova, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, Đakovo, 2011., str. 47-48.

16 Jedna marka srebra tada je iznosila oko 245,54 grama.

17 MNL, DL. 47 743. Transkript isprave u latinskom izvorniku objavljen je u: *Tudományosgyűjtemény*, I. kötet, Pest, 1821., str. 73-76., a u mađarskom prijevodu u: TamásKőfalvi, *A pécsváradai konvent hiteleshelyioklevéltára 1254-1526.*, Szeged, 2006., str. 69-70.

18 Magyar Nemzeti Levéltár, Diplomatikai Levéltár, 32365; Ivo Mažuran, Porezni popis grada i vlastelinstva Osijek i njegove okolice 1469. godine. *Starine* 58, 1980.: 125-166.; Gábor Török, Ötszázéveshíradás a szlavóniai magyarság. *Magyar Nyelv* 57/2, 1961.: 238.-242., 57/3: 360-363.;

19 Pál Engel, *Magyarország a középkorvégén*, CD-ROM, Budimpešta, 2001.

20 Fazileta Hafizović, *Sandžak Požega 1579.*, Osijek, str. 273.

21 Isto.

22 <http://mapire.eu/hu/map/cadastral/?layers=osm%2C43%2C44&bbox=2062807.030708834%2C5692137.601749726%2C2067393.2524059447%2C5694201.401513426>

23 <http://mapire.eu/hu/map/thirdsurvey25000/?layers=osm%2C179&bbox=2057248.3874018765%2C5687342.888082009%2C2075593.2741903188%2C5695598.087136807>

24 <https://geoportal.dgu.hr/>

25 Fazileta Hafizović, *Popis sandžaka Požega 1579. godine*, Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2001., str. 19.

na vinsku burad – ukupno 252 akče. Mještani Mošuna usto su obrađivali i zemlju napuštenoga srednjovjekovnog sela Korpaša, a za što su plaćali na ime desetine i resmova 1425 akči poreza. Nadalje, obrađivali su i zemlju naziva Okoruša (mađ. Ókorus), za što su također plaćali desetinu i resmove u iznosu od 100 akči.²⁶ Ukupno je, dakle, cijelo mjesto Mošun godišnje plaćalo 9925 akči poreza, odnosno oko 709 akči po kući. Za usporedbu, mještani susjednoga Hrastina tada su plaćali oko 410 akči godišnje po kući (ukupno 4925 akči, 12 kuća),²⁷ Dopsina (ukupno 23.314 akči, 38 kuća) 613 akči po kući,²⁸ a neka seoska naselja na drugom kraju Slavonije, npr. Donji Andrijevc (12 kuća) 783 akče po kući,²⁹ Topolje (28 kuća), 556 akči po kući³⁰ te Čajkovci (13 kuća) 345 akči po kući.³¹ Na temelju poredbenih podataka, može se zaključiti da je Mošun pripadao kategoriji naselja koje je imalo prosječno veća porezna opterećenja po kući, odnosno da su njegovi stanovnici vjerojatno obrađivali veću površinu poljoprivrednoga zemljišta te raspolagali nešto većim brojem domaćih životinja u odnosu na tadašnji prosjek u Požeškom sandžaku.

POMOCHYA

Pomochya ili Pomoćin bio je, sudeći prema topografskim kartama i bilješkama Pála Engela, oko 650 metara sjeverno od današnjih Vladislavaca. *Pomochya* se spominje u popisu Korodanskoga vlastelinstva 1469. godine između *Ivánfalve* i već spomenutoga *Mossona*. Tada je (latinskim jezikom) popisano sedam kućedomaćina: Augustinus Bekesi, Mathei Bekesi, Johannes Mathisa, Matheus Mathisa, Gallus Gregsa te Franciscus i Emericus.³² Selo je bilo naseljeno i u doba Osmanlija, 1550. zapisano u obliku *Pomokinče/Pomoćince*,³³ a 1579. u obliku *Pomoćin*, i imalo je 17 naseljenih kuća te se čini da su svi stanovnici bili Mađari. Tada su kao kućedomaćini popisani sljedeći (u hrvatskoj transkripciji): Balaž Dijakov, Ač Petora, Beče Balindov, Gal Vinče, Nađ Laslo, Rac Ferenc, Đurko Gergelov, Varga Matijaš, Borbaš Ištvanov, Kerestoš Ištvanov, Vin Tomašev, Urban Gergelov, Gal Balažev, Imre, Urban Balažev, Pak Balažev, Perak Benedikov.³⁴ Oporezovana je ista imovina kao i u Mošunu, no zanimljivo je da je Pomoćin sumarno plaćao manji porez od mještana Mošuna iako je imao tri kuće više. Stanovništvo Pomoćina je, uz svoju, obrađivalo i zemlju napuštenih sela *Silošfalo* i *Kolesarovci*. Vjerojatno su obrađivali manje zemlje ili je ona bila manje plodna; u svakom slučaju, imali su manje prinose te su u skladu s tim i plaćali manji porez.

26 Isto, str. 273-274.

27 Isto, str. 270.

28 Isto, str. 272-273.

29 Isto, str. 200.

30 Isto, str. 207-208.

31 Isto, str. 200.

32 Magyar Nemzeti Levéltár, Diplomataikai Levéltár, 32365; Ive Mažuran, Porezni popis grada i vlastelinstva Osijek i njegove okolice 1469. godine. *Starine* 58, 1980.: 125-166.; Gábor Török, Ötszázéveshíradás a szlavóniai magyarság. *MagyarNyelv* 57/2, 1961.: 238.-242., 57/3: 360-363.;

33 Pál Engel, *Valkovármegeye*, rukopis, Pomocjsja, str. 171.

34 Fazileta Hafizović, *Sandžak Požega 1579.*, Osijek, str. 269.

Mještani Pomoćina plaćali su, prema podacima iz 1579., godišnje ukupno 640 akči za vratnicu. Cijelo je selo godišnje plaćalo 3180 akči desetine i resmova. Usto, stanovnici Pomoćina plaćali su i: 100 kepla pšenice (oko 240 kg) – protuvrijednost od 1200 akči, napolica 50 kepla (oko 120 kg), porez na drva i vrt – 119 akči, desetinu od košnica – 140 akči, desetinu od sijena 85 akči, desetinu od lana, konoplje, bijelog i crvenog luka, kupusa i repe – 99 akči, desetinu od leće s grahom, desetinu od slanutka i boba – 39 akči, desetinu od voća s porezom na tapiju – 29 akči, porez na svinje s pristojbom na prodaju i božično klanje u iznosu od 229 akči, baduhavu (globe za manja kaznena djela i prijestupe) s poljarinom i mladarinom te porezom na vinsku burad – ukupno 200 akči. Mještani Pomoćina usto su obrađivali i zemlju napuštenoga srednjovjekovnog sela Silošfalo, za što su plaćali na ime desetine i resmova 220 akči poreza. Nadalje, obrađivali su i zemlju naziva Kolesarovci, za što su također plaćali desetinu i resmove od 120 akči.³⁵ Ukupno je, dakle, cijelo mjesto Pomoćin godišnje plaćalo 6700 akči poreza, odnosno oko 394 akče po kući, ili gotovo upola manje od stanovništva susjednoga Mošuna.

KORPAŠ

Prema podacima Pála Engela i toponimima na topografskim kartama, *Korpaš* je bio oko 850 metara zapadnije od današnjih Vladislavaca, a spominje se kao *Korpaš pusta*, odnosno napušteno selo u čepinskoj nahiji 1550. godine (u defteru iz 1550. bilo je zapisano u obliku *Qorpaš*, a 1579. u obliku *Korpaš*). Pri popisu 1579. godine za *Mošun*, mezre Korpaš, zabilježeno je da tome selu pripada i zemlja *Okoruša*,³⁶ odnosno nekakav drevni, stari posjed (mađ. ókori), što implicira da je naselje Korpaš postojalo i bilo naseljeno i u srednjem vijeku.³⁷ Naselje je najvjerojatnije napušteno tijekom prodora osmanlijske vojske u prvoj polovici 16. stoljeća, a zemlju na području toga napuštenoga sela obrađivalo je stanovništvo tada susjednoga naselja *Mošuna*.

Iako za Korpaš precizni podatci nisu poznati, okrupnjavanje njemu susjednih naselja primjetno je već sredinom 16. stoljeća, kao što je ranije navedeno, 1469. Mošun je imao 7 kuća, 1550. imao ih je 17, a 1579. bilo ih je 14. Pomoćin je pak 1469. godine imao 7 kuća, a 1550. njih 22, a 1579. godine 17. Slično tome, Dopsin je sa 4 kuće 1469. narastao na 36 godine 1550. te 38 kuća 1579. godine. Međutim, brojna su susjedna sela nestala, u najbližoj okolici, primjerice, Sipkóc južno od Dopsina i Hrastina.³⁸

Mošunu, Pomoćinu i Korpašu susjedna mjesta u kasnom srednjovjekovnom i osmanskom razdoblju bila su na zapadu *Dobsza* (današnji Dopsin), na jugu *Haraszt* (današnji Hrastin), sjeveroistočno *Kórógyvár* (hrv. Kolođvar), istočno

35 Fazileta Hafizović, *Popis sandžaka Požega 1579. godine*, Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2001., str. 269-270.

36 Isto, str. 274.

37 Ako je postojalo u srednjem vijeku, vjerojatno je također pripadalo Korodanskom vlastelinstvu. Pál Engel, *Valkovármegeye*, rukopis, Korpaš, str. 109.

38 Pál Engel, A török dúlások hatása a népességre: Valkómegey példája, Századok, Budapest, 2000., str. 319-320.

Sl. 1 Pretpostavljene lokacije srednjovjekovnih naselja Korpaš, Mošun i Pomoćin

Derzs (otprilike na mjestu današnjega sela Ivanovac) i Nagyszőlős te jugoistočno Újfalu.³⁹ Cijelo to područje administrativno je pripadalo Vukovskoj županiji.

KONFESIONALNA STRUKTURA

Stanovništvo svih triju srednjovjekovnih naselja, Mošona, Pomoćina i Korpaša, sve do osvajanja Osmanlija trećinom 16. stoljeća cijelo je srednjovjekovno razdoblje zasigurno bilo katoličko i gotovo sigurno u velikoj većini naseljeno Mađarima. Pri popisu izvanredne papinske desetine od 1332. do 1337. godine pripadali su Pečuškoj biskupiji, osuvačkom arhidakonatu, odnosno župi sa sjedištem u Koprivni (mađ. Kaporna).⁴⁰ Nažalost, sljedećih 200 godina, do osmanlijskog osvajanja toga područja, nema poznatih preciznijih podataka o vjerskom životu. No, nakon osmanlijskih osvajanja, vjerojatno 1544., poimence

se, među ostalima, navode i Mošonj s osam kuća, Dopsin sa 20 kuća, Koprivna sa 20 kuća te Hrastin sa sedam kuća kao mađarska kalvinska naselja u Slavoniji. Od četiri prije navedena naselja, jedino u Mošonju tada nije navedeno da je postojala župna crkva.⁴¹ Ipak, ti podatci upućuju na to da je ne samo u Koprivni, nego i u Dopsinu i Hrastinu možda postojala ranija, srednjovjekovna, možda gotička crkva ili kapelica, kojoj su kao filijalni pripadali vjernici iz Mošuna, Korpaša i Pomoćina. Gledajući po geografskom smještaju, najlogičnije bi bilo da su Korpaš i Pomoćin pripadali župi u Dopsinu, a Mošun župi u Hrastinu, no za to u izvorima ne postoje nikakve potvrde.

Razloge prelaska s katoličke na reformiranu (kalvinsku) vjeru sredinom 16. stoljeća treba ponajprije tražiti u tome da je osmanska vlast bila tolerantnija prema protestantima nego prema katolicima. „Katolici su bili građani drugoga reda. Nisu smjeli jahati konje, nego mule i magarce; nisu

³⁹ Pál Engel, *Magyarországközépkorvégén*, CD-ROM, Budimpešta, 2001.

⁴⁰ *Rationescollectorum pontificiorum in Hungaria. Pápaitezészedőkszámadásai 1281-1375.*, Budapest, 1887., str. 245., 281., 288., 299., 314.

⁴¹ Adolpho Lampe, *Historia Ecclesiae Reformatae in Hungaria et Transylvania*, Utrecht, 1728., str. 676-677.

smjeli nositi odjeću i obuću vedrih boja, nego onu koja ih je podsjećala na ropski položaj.⁴² Usto, nedostajalo je i mnogo katoličkih svećenika koji su s dolaskom Osmanlija prebjegli na područje pod vlašću Habsburgovaca. Naposljetku, ne treba zanemariti ni propovjedničke vještine Mihaela Starina (mađ. Sztárai Mihály) koji je predvodio reformacijski pokret u Slavoniji i Baranji.

OSTAVA SREDNJOVJEKOVNOG NOVCA⁴³

Dosad najvažniji i najvrjedniji arheološki nalaz iz osmanskog razdoblja na području Vladislavaca svakako je glineni lonac s novcem, pronađen 21. rujna 1994. na zelenoj površini uz pješačku stazu, točno ispred sadašnje mjesne crkve, i to na proširenju rova na dubini od 30-centimetara, pri izvođenju radova za polaganje telefonskih kabela. Taj je pronalazak izazvao prilično veliku lokalnu senzaciju te je bio objavljen i na naslovnici Glasa Slavonije 23. rujna 1994. godine.⁴⁴ Ostava broji 5333 primjerka novca i očito je da je necjelovita te da je dio otuđen, osobito novac talirskih veličina. U sačuvanoj ostavi najzastupljeniji su ugarski denari (90%), koji pripadaju emisijama sljedećih kraljeva: Matije Korvina (1458. - 1490.), Vladislava II. (1490. - 1516.), Ludovika II. (1516. - 1526.), Ivana Zapolje (1526. - 1540.), Ferdinanda I. (1556. - 1564.), Maksimilijana (1564. - 1576.) i Rudolfa II. (1576. - 1612.), te pokrivaju vremenski raspon od 1482. do 1597., tj. 115 godina. Riječ je o srebrnom novcu s prikazom ugarskoga grba na aversu i Majke Božje s djetetom na reversu. U ostavi je, osim ugarskih denara, i poljski te novac Dubrovačke Republike.⁴⁵ Posebno su vrijedni primjerci talirskih veličina iz 16. stoljeća.⁴⁶ Generalno prevladavaju ugarski denari (4876 komada) u odnosu na poljske groše (451 komad), polutalire (2 komada) i talire (4 komada). Najstariji primjerci novca vezuju se uz vladavinu Matije Korvina (1458. - 1490), a najmlađi uz vladavinu ugarsko-hrvatskoga kralja Rudolfa II. (1576. - 1608.) i potječu iz 1597. Činjenica da u ostavi nije pronađena nijedna kovanica akči svjedoči o lošoj kvaliteti turskoga srebrnog novca, što je u skladu s drugim ostavama iz toga razdoblja.

Osim novca i ulomaka glinenog lonca, na lokaciji preko puta sadašnje mjesne crkve, pronađeno je i nekoliko ulomaka srednjovjekovne keramike, što ukazuje na to da mjesto ukopa vjerojatno nije bilo slučajno, odnosno da je na mjestu ukopa ili u njegovoj blizini bilo nekakvo srednjovjekovno naselje, možda *Korpaš*. S obzirom na to da je glineni lonac s novcem pronađen u samom središtu sela, tj. točno ispred mjesne crkve, lokacija modernoga naselja 1836. godine možda nije odabrana slučajno. Možda su postojali još nekakvi tragovi ili spoznaje o postojanju srednjovjekovnoga naselja te je s razlogom središte mjesta 1836. pozicionirano upravo ondje. Kako spomenuta ostava

novca sadrži i primjerke dubrovačkoga, to može biti pokazatelj i određene trgovačke aktivnosti na analiziranom području, premda nalazak dubrovačkoga novca u ostavama toga razdoblja nije bio neuobičajen.

S druge strane, ostava novca može se kontekstualizirati i povezati s događajima vezanima uz Dugi turski rat (1593. - 1606.), odnosno uz borbe oko Osijeka koje su se odvijale 1599. godine.⁴⁷ U svakom slučaju, ostava novca na području današnjih Vladislavaca izniman je nalaz koji zaslužuje znatno opsežniju analizu i prikaz jer je, uz svoju numizmatičku vrijednost, i potencijalni izvor niza povijesnih podataka.

ZAKLJUČAK

Unatoč prijašnjim pretpostavkama da je područje današnjih Vladislavaca bilo nenaseљeno, temeljeno na podatcima da su se u 18. stoljeću na tom prostoru uistinu protezali močvara i nenastanjivo tlo, na temelju konzultiranih izvora može se zaključiti da je u srednjem vijeku zapravo bilo naseljeno, najranije od 13. stoljeća pa najkasnije do kraja 16. stoljeća, otkada potječe i ostava novca. Dakle, premda ne postoje narativni izvori o analiziranom području, relativno nedavni arheološki nalaz ostave novca te sačuvani toponimi na različitim zemljovidima od druge polovice 18. stoljeća nadalje i nekoliko spomena u srednjovjekovnim ispravama svjedoče o tome da je na području Vladislavaca život postojao na razmeđu kasnoga srednjovjekovnoga i osmanskoga razdoblja. Spomenuta bogata ostava novca otvara pitanje u kojim je povijesnim okolnostima zakopana i svakako zaslužuje buduću detaljniju analizu. Od triju analiziranih naselja, Mošuna, Pomoćina i Korpaša, sudeći prema osmanskim defterima iz 1579. godine, čini se da je ekonomski najsnažniji bio Mošun, no kako je Korpaš tada već bio raseljen, nemoguće je obaviti komparacije o njegovoj naseljenosti i ekonomskoj aktivnosti u srednjovjekovnom razdoblju. Na kraju se može zaključiti: premda se o području na kojemu su današnji Vladislavci do sada uopće nije pisalo, ono je u srednjem vijeku i ranom osmanskom razdoblju bilo naseljeno, a već spomenuti nalaz ostave novca implicira da bi budućim istraživanjima historiografski značaj ovdje analiziranoga prostora mogao i znatno premašiti lokalne okvire.

42 Antun Dević, *Župa Jarmina*, Jarmina, 2004., str. 45.

43 Podaci o ostavi iz internog dokumenta dr. sc. Hermine Göricke-Lukić, Opis zbirke u Numizmatičkom odjelu Muzeja Slavonije

44 Glas Slavonije, god. 75., broj 23621, 23. 9. 1994., str. 1.

45 MSO, inv. 164611/4936, 164611/5155

46 MSO, inv. 164611/5327-6332

47 Ive Mažuran, *Srednjovjekovni i turski Osijek*, 1994., str. 145

NEOBJAVLJENI IZVORI

Magyar Nemzeti Levéltár, Diplomatikai Levéltár, 32365;

Magyar Nemzeti Levéltár, Diplomatikai Levéltár, 47 743;

Muzej Slavonije u Osijeku, inv. 164611

Muzej Slavonije u Osijeku, Hermina G. Lukić, Opis zbirke novca iz Vladislavaca u Numizmatičkom odjelu Muzeja Slavonije, interni dokument

OBJAVLJENI IZVORI

Ethnographia, 111. évfolyam, Budapest, 2000.

Glas Slavonije, god. 75., broj 23621, 23. 9. 1994.

Hafizović, Fazileta. Popis Sandžaka Požega 1579., Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2001.

Kőfalvi, Tamás. A pécsváradikonventhiteleshelyioklevéltára 1254-1526., Szeged, 2006.

Lampe, Adolpho. Historia Ecclesiae Reformatae in Hungaria et Transylvania, Utrecht, 1728.

Magyarság, 11. 3. 1928., 9. Évfolyam, 59. szám

Mažuran, Ive. Porezni popis grada i vlastelinstva Osijek i njegove okolice 1469. godine. Starine 58, 1980.

McGowan, Bruce. Sirem Sancagimufassaltahrirdefteri, Ankara, 1983.

Török, Gábor. Ötszázéveshíradás a szlavóniaimagyarság. Magyar Nyelv 57/2, 57/3, 1961.

Rationescollectorumpontificiorum in Hungaria. Pápaitezedszedőkszámadásai 1281-1375., Budapest, 1887.

Tudományosgyűjtemény, I. kötet, Pest, 1821.

LITERATURA

Adamček, Josip. Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. Stoljeća. Zagreb : JAZU, 1980.

SAndrić, Stanko. Južna Panonija u doba velike seobe naroda, Scrinia Slavonica, 2. Slavonski Brod : Hrvatski institut za povijest, 2002.

Csánki, Dezső. Magyarországörténelmiföldrajza a Hunyadiakkorában, 2., Budapest 1894.

Dávid, Zoltán. Magyarok – határainkmentén, // MozcóVilág, 8(1982),

Dević, Antun. Župa Jarmina, Jarmina, 2004.

Engel, Pál. Magyarország a középkorvégén, CD-ROM, Budimpešta, 2001.

Engel, Pál. A törökűlásokhatása a népességre: Valkómegepéldája, Századok, Budimpešta, 2000.

Engel, Pál. Valkómege, rukopis

Gračanin, Hrvoje. Goti i južna Panonija // Scrinia Slavonica, 6(2006).

Lemajić, Nenad. Agrarni odnosi i razvoj poljoprivrede u Sremu polovinom XVI. veka, // Istraživanja, 15(2004).

Nagy, László. Hajdúvitézek, Budapest, 1986.

Njari, Denis. Vladislavci, Osijek, 2012.

Njari, Denis. Vladislavci sredinom 19. Stoljeća // Povijesni zbornik, 4-5(2012).

Njari, Denis. Filijala Vladislavci između dviju župa i dviju biskupija u 19. stoljeću // Diacovensia, 21(2013),3.

Mažuran, Ive. Hrvati i Osmansko Carstvo, Zagreb : Golden Marketing, 1998.

Mažuran, Ive. Srednjovjekovni i turski Osijek, 1994.

Papić, Iva. Romanička crkva Rođenja Presvete Bogorodice u Koprivni // Starohrvatska prosvjeta, III. serija 38(2011).

Šalić, Tomo. Srednjovjekovni posjedi istočno od Đakova // Zbornik Muzeja Đakovštine. 10(2011).

IZVORI NA INTERNETU:

<http://mapire.eu/hu/map/cadastral/?layers=osm%2C43%2C44&bbox=2062807.030708834%2C5692137.601749726%2C2067393.2524059447%2C5694201.401513426> (2019-7-5)

<http://mapire.eu/hu/map/thirdsurvey25000/?layers=osm%2C179&bbox=-2057248.3874018765%2C5687342.888082009%2C2075593.2741903188%2C5695598.087136807> (2019-7-5)

<https://geoportal.dgu.hr/> (2019-7-5)

MEDIEVAL SETTLEMENTS AT THE SITE OF MODERN DAY VLADISLAVCI NEAR OSIJEK

SUMMARY

Position of medieval settlements on site of modern day Vladislavci, was in Middle Ages and Ottoman period was surrounded with many waters, besides river Vuka there was also a big swamp named Palača. Besides agriculture this area was suitable for fishing, and possibly hunting. This area has low rate of passability from Ancient times so it was very convenient for ambush or hiding. In this article is given possible reconstruction of position of medieval settlements on site of modern day Vladislavci, as also in early Ottoman period. Specifically those settlements are Mosson (Mošun), Pomočya (Pomoćin) and Korpas (Korpaš), which by toponomastic and onomastic analysis have Hungarian origins. This article gives confessional structure and economical strength analysis for this settlements in 16. Century, also it gives their ubication and geographical description of area where they were settled.

First time in history the written name of Mosson was mentioned in document which is dated definitely after 29th January 1296, in that document as one of the witnesses is listed Alexander, son of Alexander from Moson (mađ.

Sándor Mosonifia Sándor). In census from 1469 in Mosson there are 7 householders and it was part of the Korod estate.

The settlement most probably existed until late 17th century when it was desolated due to wars between Austrian army and Ottoman army, the toponym is only thing that have survived to the modern day. Pomočya was also listed in census of the Korod estate from 1469 with also seven householders and in Ottoman Defters from 1579, number of households enlarged up to seventeen. In this Ottoman Defters was mentioned mezra, desolated settlement Korpas, which evidently existed in late Middle Ages, settled 850 meters west from modernday Vladislavci.

In center of modern day Vladislavci the hoard of medieval coins was founded. The coins are dated mostly to 16th century. The hoard is probably buried in late 16th century, in time of Long Turkish War (1593-1606). This hoard found in Vladislavci needs further more detail numismatic and historical analysis which will be main topic of another article.